

Dr. ÁDÁM LAJOS

AZ ÉLET MEGBECSÜLÉSE

BUDAPEST 1936¹

Az egészséges élet értékével, az élet céljaival, az élet jelentőségével hivatott tudósok sokat foglalkoztak. A tárgy igen bonyolult. Életem nagyrésztét beteg emberek között töltöm és hivatásom beteg emberek életének megtartásával foglalkozik s főleg ezen szemszögből foglalkozom az élet megbecsülésével.

Alig 100 éve tudjuk, hogy az emberi, növényi, állati szervezet sejtekből van összetéve, megszámlálhatatlan milliók, talán billió sejtből. A felnőtt emberről állítják, hogy 40 billió sejtből áll. Minden egyes sejtnek megvan a maga élete. Ma már láthatóvá lehet tenni a sejt mozgását, változását, sőt azt is tudni vélik, hogy minden egyes sejtnek 5 milliárd részecskéje, szerve van, hogy pl. egy influenza-bacillus, amely szintén sejt, legkevesebb 5—600.000 magas értékű fehérjemolekulát tartalmaz, — így lehet megérteni azt is, hogy a petesejt szűk üregében lévő „gen“-ekben már rengeteg öröklött tulajdonság foglaltatik. Ezekből a sejtekből tevődött össze évmilliók alatt ezen csodálatos lény, amit élő embernek hívnak. Tudni kell azonban, hogy *minden élőlény, dacára sok sejtjének, tökéletes egység.* Az élet a szervek, a szövetek harmonikus működésétől feltételezett, — mihelyt a harmónia zavart, oly állapot keletkezhet, melynek következménye a halál lehet. Az élet kívánságokból, reményekből, harcokból, csalódásokból, szenvedésekből áll. Táplálékszükséglet, táplálékgondok, a nemi ösztön egész mistikumával, következményeivel, az anyai ösztön, azok a gyökerek, melyekből az ember belső élete fejlődik. Csodálatos, hogy bár minden ember tudja,

hogy meg kell neki halnia s bár azt is tudja, hogy a halál bármely pillanatban utólérheti, a legtöbb ember nem gondol arra a lehetőségre, hogy a halál előtte áll. Gyermekek többnyire nem ismerik a halál gondolatát sem, de még sok idős ember is elhárítja magától a gondolatot, viszont kik nyugodtan szembenéznek a halállal, megváltásnak tekintik. A beteg ember általában szívesebben gondol a gyógyulására s különösen egyes betegségekben, pl. tbc-ben szenvedők rendszerint bizakodók, majdnem az utolsó óráig. Természetesen ez nemcsak a betegségtől, hanem az egyes embertől is függ, mert vannak, kik többet foglalkoznak a halál gondolatával s sokan bizonyos félelemmel, mégpedig egyrészt fél a jövőtől, illetve a bizonytalanságtól, mások a halállal feltételezett testi fájdalomtól, mások meg azért félnek, mert az élet örömeitől foszthatnak meg. A régi philosophusok írásaiból az tűnik ki, hogy nem féltek a haláltól, talán azért, mert a halál utáni fájdalomtól nem féltek. A görögök, rómaiak közül sokan önként felvágták ereiket, vagy megmérgezték magukat, nem hittek a sirontuli kínokban s különben is gyakran háborúskodtak és a halál gondolata örökösen előttük lebegett. *Sokrates* pl. azt mondta: „Ha a halál nem egyéb, mint mély álom, mely az ember erejét és érzékét elbódítja, ugy ezen élet utáni örök időt egy hosszú éjszakának tekintem, melyet mély s így édes álomba ringatva fogom eltölteni.“ A haláltól nem kell félni, — mondta máskor *Sokrates*, — mert vagy egyáltalán nem érzünk és nem gondolkodunk, vagy elmegyünk a csillagokra a halhatatlan Istenekhez. Hogy tényleg nem félt a haláltól, mutatja, ahogyan a börtönben barátaival és azzal az emberrel beszélt, aki a méregpoharat hozta és amely nyugodtan a poharat kiürítette. *Cicero* azt mondta, hogy aki semmiről nem tud, az nem is mulaszt semmit. Hittérítők még a mi időnkben is számos példát

szolgáltatnak, hogy nem félnek a haláltól, a hit reményt ad nekik a boldogabb életre (Huss, Savanarola), az istenfélelem a halálfélelmet képes legyőzni.

Érdekes, hogy emberek, kik fájdalmas betegségben szenvednek, gyakran nem mint megváltást várják a halált, hanem attól félnek, hogy a halál még fájdalmasabb lesz.

Szinte komikusnak tűnik fel előttem a mostani időkben az élet megbecsüléséről beszélni. A világháborúban elvesztettünk 10 millió embert s már megint ölik egymást az emberek, mintha az élet elvesztette volna értékét. Bevallom, hogy mint orvos és fiatal orvos a beteget, a betegséget igyekeztem megismerni, bár tisztában voltam azzal is, hogy sokszor népek sorsa függ egy-egy betegségtől. *Jones* angol történettudós pl. a görög kultúra pusztulását arra vezeti vissza, hogy malária fertőzte Görögországot és a lakosság életerejét a malária-járvány lecsökkentette. A VI. században összemlik a római kultúra, ennek a válságnak előidézője a pestis volt. Cromwelnek egy apró kis kövecske furakodott uréterébe és emiatt halt meg, így a király ismét elfoglalhatta trónját és ismét rend lett. Franciaország sorsa szintén egy embernek, XIV. Lajosnak egészségi állapotától függött. Egyes történetírók a király betegsége előtti és utáni korszakot szeretnek megkülönböztetni.

Először 1913-ban vágott belém fájón hangosan az élet gondolata, mikor mint a Magyar Vöröskereszt Missiójának vezetője a balkán háborúban egy éjjelt átdolgozva, kötözgettük a sebesülteket. T. i., hogy a lakosságot ne izgassák, mindig éjjel hozták a sebesülteket. Kifáradt, kiéhezett, szétzaggatott emberroncsokat akartunk az életnek visszaadni. Egy napon a reggeli napsugár ott talált még a műtőteremben, mikor a műtő ablaka előtt hangos, pattogó vezényszavak hallatszottak. Kér-

dően néztünk a velünk dolgozó bolgár önkéntes ápolónőkre, kik szóltanul, könnyes szemmel állottak ott. Mikor kitekintettünk, láttuk, hogy vagy húsz gyereket tanított egy őrmester fegyverfogásra. Behívták a 17 éveseket, sóhajtották az ápolónők. Óriási volt az ellentét. Mi emberroncsok életét hosszabbítottuk meg, künn készítették az újabb szállítmányt. Nem politizálok, sohasem tettem, tudom, hogy vannak magasabb érdekek s talán sehol jobban, mint nálunk, de addig valahogy úgy voltam, hogy nem gondolkoztam az előzményekről, a megelőzésről, hanem minden egyes beteget, illetőleg betegséget úgy vettem, ahogy volt s igyekeztem rajta segíteni, — akkor először szorult össze a szívem. Azóta sokat gondolkoztam az életről és halálról, mint összefüggő egységről. Különösen megdöbbentő volt egy súlyos betegem, kinek javulásában már reménykedni kezdtünk, amikor hirtelen rosszul lett s sietve hívtak betegágyához. Megörült jövetelemnek, kért, ne hagyjam magára, míg jobban nem lesz. Mellette maradtam és szükség szerint különböző gyógyszert adtam, — így tartott ez vagy $\frac{3}{4}$ óráig. Mikor újból a fecskendő után nyúltam, megszólalt, köszönöm, hogy itt maradt mellettem, de kérem ne fáradjon tovább, mert én mindjárt meghalok, félrefordította fejét, egyet sóhajtott s meghalt. Egy perccel előbb még gondolkozó lény, egy pillanattal később élettelen porhüvely. Messzire vezetne, ha elemezni akarnám, mi történt itt, ami egy pillanatról a másikra ezen változást előidézte, csak megállapítom azt a tényt, hogy a gyönyörű emberi szervezet miként válik visszavonhatatlanul egy pillanat alatt semmivé, viszont hány esetre gondolhatok vissza, kik már eszméletlenül feküdtek a halál kapujában s az idejében alkalmazott vérátömlesztés, az idejében végzett légcsömetszés visszaadta az életet, az egészséget s máig is teljes egészségnek örvendenek. Az em-

ber, ki nem riad vissza a Déli sark borzalmaitól, ki a stratospherát épügy birtokába akarja venni, mint az atomok rombolása által előálló elektronokat, stb., egy pillanatról a másikra semmivé lehet, de idejében visszarántva, még évtizedekig élhet s nagyot alkothat. Minden esetben szinte elbűvölten áll az ember, mégis sokszor hallottam: „maguk orvosok annyi szenvedést látnak, nem lehet az, hogy minden beteggel együtt érezzenek, hiszen összeroskadnának a súly alatt. Annyi halált látnak, hogy bizonyára elfásulnak s közömbösek lesznek.“ Nagy tévedés. Mióta orvos lettem, az első naptól kezdve nagyforgalmú osztályokon dolgoztam és dolgozom, napról-napra életek sorsa forog kockán s nemhogy elfásultam volna, de mindjobban érzem minden egyes ember életének értékét s úgy látom, így van a legtöbb orvos is, sőt mind többet foglalkoztat az a gondolat, van-e jogunk egyáltalán olyantól megfosztani embertársunkat, amit senki nem adhat vissza neki. A felelősség érzete az évek folyamán egyre nőtt, egyre nőtt az élet értékének felismerése, hiszen az élet olyan vagyon, melynek a tőkéjéből s nem a kamataiból élünk s mivel egyre fogy, egyre kevesebb lesz, annál értékesebbnek tűnik, de nő a felelősség érzése az orvosban azért is, mert a sebészet területe az utolsó években hatalmasan kibővült és oly betegségek is sebészileg oldatnak meg, mely azelőtt nem tartozott körébe. Míg azelőtt csak sürgős életmentő műtéteket végeztek a sebészek, melyek tehát okvetlen elvégzendők voltak, az indikatio felállításában nem volt kétség, a műtét elvégzése feltétlenül szükséges volt s ha a műtét következtében meghalt valaki, úgy semmi felelősség nem terhelte a sebészt, *egész más azonban a helyzet ma, mikor egyes bajjal a beteg még hónapokig, évekig is élélhetne és esetleg a javasolt műtét következtében meghal.* Régen elmúlt Ambroise Paré mondásának értelme: „Je t'ai opere;

Dieu te guérisse.“ Ezt a felelősséget csak úgy vállalhatta a sebész, hogy a segítségére jött asepsis, gumikeztyű, altatás, illetőleg érzéstelenítés, pontos technikai felkészültség és a belgyógyászat hatalmas haladásával együtt járó pontosabb kórisme és a műtéti javallatok kiterjesztését a leglelkiismeretesebb sebész részére is lehetővé tette. Szokás ma is szerencséskezű sebésztől beszélni, — azt hiszem, hogy ez a szerencsés kéz, a jól felállított kórisme mellett, a jó technikával elvégzett műtét és a beteg utókezelése körül aprólékos lelkiismeretességgel véghezvitt kezelésben rejlik. Épezért, ha azzal a kéréssel fordultak hozzám laikusok, hogy szeretnének egy-egy műtétet végignézni, mindig megtagadtam. Sokkal komolyabb a legkisebb műtéti beavatkozás is, hogy mással foglalkozzék az ember, mint a beteggel és a műtéttel. A háború alatt szükségünk volt az önkéntes ápolónők segítségére s máig is hálával gondolok nagyszerű teljesítményükre, de mennyi kárt okoztak, mikor ellesve valamely tipikus kezelési módot, orvosoknak tartva magukat, azt maguk is alkalmazták, s hányszor csodálkoztak viszont, ha valamelyik seb nem gyógyult, holott úgy kezelték, mint ahogy tőlünk látták, természetesen, mert nem ismerhették a baj valódi természetét.

Sokszor nem gondolják meg a hozzátartozók sem, mit jelent az, ha közvetlen a műtét előtt még sietve kihívják a sebészt, hogy odasúgják, úgy vigyázzon a betegre, hogy az 6 nevetlen gyermek anyja, vagy, hogy ha baj történik, meghal a kenyérkereső, vagy ha nem gyógyul meg a feleségem, egy temetés helyett kettő lesz, mert én is öngyilkos leszek. A feltevés persze az, hogy a sebésznek úgy sincs szíve, úgy el van fásulva a szenvedésekkel, a halállal szemben, hogy fel kell kissé ébreszteni a talán szunnyadó szájalom érzetét, le kell hántani az évek alatt szívére rakódott jég-

kérget, akkor jobban vigyáz, jobban operál. Nincs fogalmuk, milyen idegfeszüléssel állapottban van a sebész a műtét előtt, milyen önuralomra, fegyelmzettségre van szüksége még a legegyszerűbb műtét alatt is, hogy a legtöbb sebész mennyi túlzott fegyelmet erőszakol magára, nehogy a legkisebb mulasztás, idővesztés, stb. állhasson elő. Nem lesz a sebész felületesebb, közömbösebb a szenvedések, a halál iránt, hanem ellenkezőleg, mindig érzékenyebb lesz, mert a korról ő is elmélyül, jobban átérzi az élet értékét. *A sok jóbarát, szülő, gyerek élete egyre a lelkében rezeg, egyre jobban látja a veszélyeket, az előre nem látott szövődeményeket.* Ez nem azt jelenti, hogy szentimentális legyen a sebész. Soha sem felejttem el azt a jelenetet, mikor egy kedves kislányt 7-edszer kellett operálnunk, mindnyájan el voltunk érzékenyedve, mikor azonban behozták a beteget a műtőbe, akkori főnököm, Hüttl, ki maga volt legjobban meghatva, legyőzve magát, energikusan leintett bennünket, úgy hogy az egész műtét alatt megint csak az ő sebész művészet uralta az egész helyzetet, sikerült is a beteget végleg meggyógyítani. Az egész gyógyulás alatt természetesen az egész osztály szeretete, szánalma vette körül a beteget és a gyógyulását osztatlan öröm kísérte.

Egyszer egy okos ember azt kérdezte, hogy nem unom-e már pl. a vakbeleket vagy epeköveket kizsenedni, azt válaszoltam neki: Ha azt mondanák ma délelőtt, vedd ki 5 nyúlnek a vakbelét, szörnyen unnam, de Kis Pétert, Nagy Józsefet, ezt az egyetlen gyereket, azt a nagyszülőt mindig örömmel szabadítom meg nagy fájdalomtól, mindig örömmel mentem meg az életnek. Talán még ma is csodálkozik az az önkéntes ápolónő, hogy miért hagytam faképnél, mikor a műtőbe sietve megállított s megkérdezte, mi érdekeset fogok operálni, s mikor megmondtam, hogy az ő kórterméből

melyik beteget fogom operálni, azt válaszolta: „Oh, akkor én nem megyek fel, ilyen operációt én már láttam, ez unalmas.“ Hogy mennyire nem lesz az ember közömbös, mutatja, hogy nincs nagyobb bosszúságom, mintha beteget vezetnek a műtőterembe s magára hagyják. Nem tudom eléggé magyarázni a fiatal orvosnak s főleg a személyzetnek, hogy nekünk otthonos a műtő, minket talán nem izgat a 100-ik, az 1000-ik sérvműtét, de a betegnek a műtőbe jövele, a műtét egy életre kiható élmény.

Lehet, sőt valószínű, hogy a régi sebészek durvák, keményszívűek voltak s talán azért maradt még a népben az a felfogás, hogy a sebész lelke elfásult és nem sokra becsüli a mások életét. A régi műtő a borzalmak terme volt. Bármily akarat-erővel rendelkezett is a beteg, a sebészi beavatkozások oly fájdalmasak voltak, hogy azt csak szinte emberi mivoltukból kivetkező módon való ordítás és rúgkapálózással tartották ki. Hogy maradhatott ily körülmények között nyugodt a sebész, hogy végezhetette nyugodtan életmentő munkáját. *Ma az elaltatott, vagy érzéstelenített beteg megadja a módot, hogy ne csak az embert, hanem még a műtéti terület szöveteit is a legkíméletesebben kezelhesse a, sebész s miután nincs ember, aki ne irtózzék a késtől, kétszeresen kötelessége a sebésznek, hogy modorával és a személyzete beállításával az önkénytelenül a sebészethez tapadó rossz érzést is kikapcsolni igyekezzék.* És mégis sok igazságtalanság éri a sebészt, ha műtét után valamely okból meghal a beteg. Nehéz még intelligens embert is meggyőzni, hogy műtét nélkül is meghalt volna. Kész a felelet, akkor miért kellett megoperálni? Nem gondolják meg, hogy műtét nélkül valamennyi hasonló betegségben szenvedő meghalna és így egy bizonyos hányad életben marad. Legkínosabb emlékeim a nagy spanyol járvány idejére esnek, mikor

a műtét után lett influenzás a beteg s ez fenyegette életét, aránylag kis beavatkozáshoz társult spanyol nátha, illetőleg kétoldali tüdőgyulladás folytán el is vesztettem egy kedves betegemet, s bár a járvány százával pusztított egészséges, fiatal egyéneket is, ez esetet kizárólag az én rovásomra írták.

Miért operálták kérdik sokszor, ha úgy is tudták, hogy gyökeresen nem segíthetnek a betegen? Az élet meghosszabbítása végett. Az élet és mindig az élet, amelyért dolgozunk olyannyira, hogy nem tartom helyesnek, sőt megengedhetőnek azt a fel fogást sem, hogy minden súlyos betegnél kísér- ljük meg a műtétet, mert ha nem sikerült a műtét és meghal a beteg, legalább ezáltal sok kínlódástól mentettük meg. Az orvosi tudománynak nem az a feladata, hogy az életet megrövidítse, még ha ez- által fájdalmas élettől is szabadítjuk meg a bete- get. *Az orvosi tudománynak csak egy feladata van, mégpedig megtartani, meghosszabbítani az életet és mégis* kerültem olyan helyzetbe is, hogy legjobb tudásom szerint csak a műtét segíthetett a bete- gen és az anya, az apa, egy esetben a férj meg- tagadta a beleegyezését a műtéthez s összetett ke- zekkel kellett néznom a betegek pusztulását. Já- rtam úgy is, hogy eszméletlen állapotban hoztak az osztályra egy autógázoltat. A roncsolt végtagnak eltávolítása s vérátömlesztés megmentette a gyere- ket s a szülő pörrel fenyegetett, mert szülői bele- egyezés nélkül végeztük a műtétet. A következő esetben újból megteszem, mert úgy érzem, ez lelki- ismereti kötelességem. E kérdések kapcsán önkény- telenül felmerül a már sokat vitatott kérdés, *miért nem szabad legalább a szenvedő, gyógyíthatatlan beteget megölni, mert szerintem nem szabad s míg orvos orvosnak nevezi magát, még a gondolatot is el kell magától utasítani.* A gyógyítás alapja a bizalom és *még a gondolatnak sem szabad fel-*

merülni, hogy az orvos más is lehetne, mint akihez a beteg bajával a legnagyobb, bizalommal fordulhat. Mihelyt a betegben az a gondolat támadhat, hogy az orvos hóhéra is lehet, megszűnne — joggal — a bizalom, de megállna az orvostudomány fejlődése. Hány betegség van, mely néhány év vagy évtized előtt még gyógyíthatatlan volt. Ha ezeket a betegeket a régi orvosok mind megölték volna, a betegségek ma is gyógyíthatatlanok volnának. 1857-ben Moreau az ovariektomiát kiállott beteget olyan szerencsésnek tartotta, mintha a felakasztott ember kötele szakad le és ma úgyszólván nincs e műtétnek halálozási százaléka. 1856 előtt a zöld hályog (glaucoma) gyógyíthatatlan volt s ma idejében kórismézve, mindnek megmarad a látása. Nagy hatással volt reám egy ismert író testvérének műtété. Súlyos cukorbeteg ember volt és ennek dacára, bélelzáródását feltétlenül meg kellett operálni. Műtét után a cukorbetegsége miatt beállt complicatio (coma) folytán meg is halt. Nem telt el 8 nap, előállították az Insulint, mely ha 8 nappal előbb kerül kezembe, nagy kérdés, hogy a beteget nem lehetett volna-e életben tartani. De ha a beteg gyógyíthatatlan, mondják sokan, humánus dolog-e hónapokon át szenvedni hagyni? Szó sincs róla, a fájdalmat csillapítani kötelességünk s legszebb feladatunk és erre bőven van is módunk, de az élettől megfosztani nincs jogunk senkit. Sokszor előfordul, hogy a beteg azt mondja, hogy meg akar halni, talán akar is, mert azt reméli, hogy szenvedéseitől szabadul. Élénken emlékszem egy idősebb kedves intelligens betegem nagy műtétére, mely után a beteg, hogy — úgy mondjam — passiv resistenciát fejtett ki az étellel szemben. Előzetesen is sokat szenvedett, melyhez hozzájárult a műtét utáni fájdalom, a narkosis utáni rossz közérzet, a magas láz. Napok teltek bele, míg egy kis élni-akarást bele tudtunk ojtani, míg a fia szívós kö-

nyörgései meg nem lágyították. Azóta 20 esztendő is eltelt, mennyi öröm érte azóta, hisz látta unokáit felnőni, s mennyi öröme van dédunokáiban. Másik, szintén súlyos betegségétől műtéttel megszabadított beteg nagyfokú gyengesége és leromlottsága feletti elkeseredésében vonakodott táplálkozni s minden rábeszélésnek ellentállt. Megtudtam, hogy hét leánya van, kik közül többen férjnél voltak, többen megszállott területen laktak s nem voltak jelen a műtétnél. Valamennyit a beteg ágyához hívtam s egyenként vették rá, hogy kedvükért valami táplálékot vegyen magához. Ma egészségesen el sem tudja képzelni, hogy ennyi szeretet mellett, mellyel leányai és unokái körülveszik, miért akart meghalni.

Desgenettes, kitől Napoleon azt kívánta, hogy a gyógyíthatatlannak tartott, fertőző betegeket ópiummal ölje meg, azt válaszolta, hogy az ő hivatása megtartani az embereket az életnek s mikor más vállalkozott, hogy e betegeket ópiummal elaltassa, sokan közülük kihányták az ópiumot és életben maradtak. Wenkebach mondta el, mikor megkérdezték, szabad-e gyógyíthatatlan betegeket megölni, hogy megtörtént vele, mikor még gyakorló orvos volt, hogy egy jó barátja, kinek háziorvosa is volt s ki súlyos angina pectorisban szenvedett, többször szemrehányást tett neki, hogy miért hagyja szenvedni, holott módja volna szenvedéseitől végleg megszabadítani. Egyszer, mikor maga is látta, hogy barátja tényleg nagyon szenved, nagyobb morphiomadagot irt fel neki és figyelmeztette, hogy pontosan csak tizenöt cseppet vegyen be, mert nagyobb adag halálos is lehet. Meg volt győződve, hogy a beteg az egész adagot beveszi. Miután napokig nem hallott a beteg felől, meglátogatta, a beteg megörült jövetelének s mindjárt arra kérte, hogy ő számolja le a cseppeket az orvosságból, mert az ápolónő nem megbízható, ugyanis

már egyszer egy cseppel többet akart neki beadni, de szerencsére ő is mindig figyel a csepegtetési s észrevette, hogy egy cseppel több cseppent be s az ápolónő mégis be akarta neki adni, de ő nem fogadta el. Ezen eset, mint Wenkebach mondja, egy életre elegendő példa volt számára, s az marad mindnyájunk számára is. Ezen esetből arra a kérdésre is feleletet kapunk, hogy meg szabad-e mondani a betegnek, hogy halálos beteg. Határozott nemmel kell, hogy feleljek. Nem vagyunk csalhatatlanok. Megegett, hogy egy katonatiszt megkérte orvosát, hogy őszintén mondja meg, hogy gümökóros-e vagy sem, mert ő férfi és katona, aki az igazat akarja tudni, hogy aszerint rendezze dolgát. Az igenlő válasz után hazautazott és föbelötte magát. A boncolás állapította meg, hogy a diagnózis téves volt. A reménytelenséget rendesen még a hozzátartozók sem bírják el. Egy beteg hozzátartozóinak megmondtam, hogy majdnem biztos, hogy segíteni nem lehet s mégis követelték a műtétet. Kapaszkodtak a szalmaszálba, ami nagyon is érthető. Mikor azonban műtét után megmondtam, hogy tényleg nem tudtam segíteni, azt kérdezték, hogy mikor szállíthatják Bécsbe, mert hátha ott tudnak rajta segíteni. Orvos-patiensem, kinek a rák a fél arcát elpusztította s kinek magyaráztam, hogy lehet plastikusan fedni ilyen hiányt, leintett, hogy ő is orvos, s tudja, hogy rákja van, soha sem kerül sor arra, hogy a nagy hiányt pótolni kelljen, s másnap jobb napja lévén, azzal a váratlan kérdéssel fordult hozzám, hogy gondolom-e, hogy elegendő szövet áll majd rendelkezésemre a hiány befedésére. Látszott tehát, hogyha tisztában is volt betegsége mivoltával, kapaszkodott a szalmaszálba és egy kis javulás elegendő volt, hogy reménység töltse el. Victor Hugó azt mondta, hogy az Isten két adományt adott az embernek, a tudatlanságot és reménységet. Szerinte a tudatlanság a jobb, én

azt hiszem, megfordítva helyesebb. A reménységet semmi körülmények között nem szabad elvenni az emberektől. Hány betegség van, mely gyógyíthatatlan ugyan, mellyel azonban 2—4 évig is el lehet élni, s vannak olyan hetek, hónapok, mikor tűrhető életet él a beteg, mikor meg tud feledkezni a betegségéről. Sok beteg szinte normális életet él, s melyikünk tudja, él-e még 4 évet. Azonban annak a tudata, hogy betegsége gyógyíthatatlan, feldúlná az életét.

Egy francia sebész, kinek nagy osztálya volt, megszánta a naponta elutasított gyógyíthatatlan rákos betegeket és 60 ágyat átengedett ezeknek azaz a humánus gondolattal, hogy legalább 60 szerencsétlen nyugodtan halhasson meg az átengedett ágyakon. Azt várta, hogyha egy beteg meghal, helyet ad egy másik hasonló szegénynek. A dolog azonban másként történt. Az egyik betegnek a kezelés folytán megszűnt a fájdalma, a másikkal megszűntették a bűzt, ami lehetetlenné tette számára, hogy családjá körében, hogy emberek között maradhasson, stb., szóval egyes feltűnő tüneteket szüntettek csak meg, anélkül, hogy a lényegen javíthattak volna és a betegek jobban érezve magukat, hazakiváncsoztak családjuk körébe, munkájukhoz s egy ideig még hasznos tagjai voltak a társadalomnak és hányat, de hányat nem is az alapbaj, a rák, hanem valamely közbejött betegség, u. m. influenza, tüdőgyulladás, orbánc ölte meg, mint ahogy ez bármely egészséges emberrel is megeshetik. Az osztályon pedig olyan forgalmat bonyolítottak le, mint bármely belosztályon, hol szintén nem tudják véglegesen meggyógyítani a szervi szív-bajt, vagy a tüdőtágulást, de talpraállítják úgy a beteget, hogy hosszú évekig is munkaképes állapotban marad.

Lehetnek az életben időszakok, melyek hosszúnak tűnnek fel s különösen ilyen minden betegség

s főleg a fájdalmas betegség ideje, az élet maga azonban nagyon rövid s mégis azt látjuk, nem becsüljük meg s nem használjuk ki eléggé. Kora ifjúságunkban nem értjük, nem értékeljük az életet és csak előhaladottabb korban kezdjük a magunk életét élni, sokáig csak játszunk az élettel, félre hagyjuk magunkat vezetetni, talán mert meg nem fogható valami. Pedig mily erőlködésbe kerül sokszor, hogy néhány órára meghosszabbítsuk azt, míg a hozzátartozók megérkeznek, vagy míg a crisisen átsegítjük a beteget. Tisztában vagyok, hogy vannak magasabb szempontok, mikor egyes emberek élete nem játszik szerepet, tudom, hogy az orvosok között is sok mátyr van, ki a tudomány előrevitele érdekében, sőt a betege érdekében áldozta fel életét, én azok életének megbecsüléséről beszélttem, melyeket reánk orvosokra bíztak, melyeket nekünk szent kötelességünk megtartani vagy meghosszabbítani, tekintet nélkül arra, hogy jóbarát vagy ellenségről van-e szó.